

Kravo ti bom vzel!

Zapis po pripovedovanju Milene Piber por. Reven in Margi Povšič por. Jeklič

Leto 1937 je rojstno leto vasi Lipce. Preden sta Pibrov in Šifrerjev ata zasadila kramp in lopato v lipško zemljo, bi lahko ta svet poimenovali tudi Zelenci ali Hrastje. Travniki so dajali ton tej prvi terasi nad Savo. Njen breg in rob vasi so krasili mogočni hrasti, visoke smreke, vitke breze in posamične lipe, v podrasti so se rdečile maline in robide, tudi jagod je bilo kar nekaj. Raj za mladež. Tod so rasle tudi šmarnice, spomladi pa teloha in mačjih oči za celo morje. Ob Savi je bila speljana steza, prav tako navkreber proti Povšiču, kjer je bil možen dostop v vas in h Koničevemu skednju ob reki, kjer so se pasle Koničeve krave. Na savskem bregu je rasla sočna trava in kravji zvonci so se pogosto oglašali s pobočja. Ta stezica za Povšičem bo postala še posebej slavna v prihodnje, a pojdimo lepo po vrsti.

Pibrova hiša okoli leta 1954
(Milena Reven)

Skozi vas je tekol kolovoz, do hiš so vodile steze, pozimi pa ozke in ob večjih količinah snega globoke gazi. Z dobravskega klanca smo se otroci sankali kar z velikimi sanmi za seno, s Poljan oziroma Kočne pa z navadnimi sankami. Otroci na zasneženi cesti nismo nikogar ovirali, ker prometa praktično ni bilo, ceste pa so ostale po preprostem pluženju zasnežene, ker jih niso solili.

Kar trije studenci so omogočali preskrbo z vodo: v bližini današnje Podlipnikove hiše, v bregu za današnjo Gregorijevo hišo in kasneje studenec pri rezervoarju pod železnico v bližini Wolfa. Zelo dobro vodo je dajal studenec na Podkočni, zato ni bilo čudno, če se je marsikdo podal po vodo tja celo kasneje, ko je bila že zgrajena vodovodna napeljava. Leta 1939 je po ceveh v prve lipške hiše že pritekla voda. To je bil za Lipce velik dan. Oče Povšič je pri izgradnji vodovoda opravljal odgovorno nalogo blagajnika in hčerka Margi še danes hrani dokumente te lipške akcije. Začasno jih je zaupala Franciju Šifrerju, ki naj bi o tem morda napisal kaj več.

Prva zgrajena hiša na Lipcah je bila Pibrova, prva naseljena pa Šifrerjeva, čeprav šele klet, zato štejemo Šifrerjeve za prve prebivalce Lipc.

Pibrova hiša je kmalu postala nekakšno središče vasi, morda tudi zaradi lipe na dvorišču, po kateri je baje vas dobila svoje ime. Pibrovega očeta se je prijelo ime župan, sicer pa so tam potekale vsaj trikrat tako volitve kot veselice ob večjih vaških dosežkih.

Jamrova in Šifrerjeva hiša okoli leta 1960
(Milena Reven)

Največja veselica se je zgodila prva leta po vojni, ko so Lipce dobile električno napeljavo. Veselje je bilo nepopisno, čeprav je vsaka hiša dobila za začetek le eno vtičnico in eno luč. Pri Pibru v kleti je bila veselica. Jedlo, pilo in pelo se je, gospodarji so bili tako navdušeni, da so Novšaka in Balantiča, glavna »elektrikarja«, vozili kar v »koreti«, vozičku na dve večji kolesi in z držalom čez celo širino voza, po vasi. Ljudje so jo uporabljali za prevažanje nakošene trave, posušenega sena, pobrane zelenjave in ob nakupih. Včasih se je kupovalo po vrečo moke, vrečo sladkorja, ...

Prvima dvema hišama so se z leti pridružile Povšičeva, Jakopičeva, Ravnikova, Kalanova, Popitova, Vovkova, Kosova, Puklova, Urhova, Mavčeva, Detelova, Podlipnikova klet ... Vse hiše so bile preproste. Imele so kuhinjo in spalnico, notranje stranišče na štrbunk, kopalnic še ni bilo. Prva bivališča so bila urejena v kletih, počasi so izdelovali stanovanja v pritličju, še pogosteje pa so oddajali stanovanja najemnikom, da so do konca izdelali in uredili stanovanje in jim zato nekaj časa ni bilo treba plačevati najemnine. V eni hiši so živele celo tri ali štiri stranke. Veliko od teh je zgradilo svoje hiške, nekateri so se odselili v bloke na Javorniku. Kurilo se je samo v kuhinji, in sicer železne štedilnike na drva, kasneje premog. V kuhinji se je umivalo, pralo, kuhalo hrano in ob pranju perilo. O pralnih strojih si takrat niti sanjati nismo upali. Mladi, ki so z leti odhajali s trebuchom za kruhom v svet, v Nemčijo, Ameriko, so ta čuda tehnike spoznavali prvi, in večkrat pozabili, da je napredovala tudi stara domovina. Počasi seveda, a je. Zidani štedilniki so bili ob vselitvi redki, obloženi s ploščicami še redkejši. Delavski standard je bil takrat zelo skromen. Največje bogastvo so bile delovne roke in medsebojno prijateljstvo in solidarnost. Drug drugemu so sovaščani radi pomagali, imeli so eno samo škropilnico za drevje

in jo vsi uporabljali. Za prevoze so pri kmetih najeli konje. Ženske so to odplačale z delom na polju, pomočjo pri žetvi. Avtomobilov ni bilo, avtobusa še dolgo, dolgo ne. Povsod je bilo treba peš. Vso hrano, kruh in pijačo je bilo treba znositi v popularnih mrežah. Kolo je bilo najboljša in najbolj pogosto prevozno sredstvo. Po kruh smo hodili k Čebularju na Javornik ali ga pekli doma v »roru«, pečici v štedilniku. Pilo se je vodo, kompot, knajp, hruševo vodo, poceni vino. Pivo in kokta sta bila velika izjema. Najpogostejša pijača je bilo kozje mleko.

Skoraj pri vsaki hiši so gojili živali: kokoši, koze in celo kravo so imeli pri Pibrovih, Vovkovih, Knezovih in Mavčevih, kasneje seveda pri Stojanu, Jakopičevih, ki jih imajo edini še danes. Koze so bile skoraj pri vsaki hiši in čreda koz, ki so jo gnali otroci na pašo, je bila kar velika. Kmetom so bile koze trn v peti, ker so objedale vršičke in rade zašle v škodo, ko so se otroci zaigrali in pozabili na živali. Mileni je nekoč Konič zagrozil, da ji bo kravo vzel, če ne bo pazila nanjo. Včasih so jih gnali za cel dan v Vrše. Takrat so vzeli s seboj surov krompir in ga spekli ob ognju, ko so zakrulili želodčki. Kruha ni bilo vedno. Med kozami je bila najbolj popularna Povšičeva Bevka, saj jim je na dan podarila tudi po pet litrov mleka. Margi rada pripomni, da so pili mleko namesto vode. Paša je bila tako glavno otroško delo, druženje in igra. Nikoli ne bo pozabila bližnjega srečanja s kačami.

Ko so se koze mirno pasle, jo je zamikalo, da bi splezala na drevo. Med plezanjem se je ozrla nazaj. Po deblu sta se proti njej zvijali kači. V smrtnem strahu je zakričala, vrešče skočila z drevesa in v paniki zdivjala domov, kjer so jo komaj toliko pomirili, da je povedala za vzrok njenega divjanja. Od takrat ji strah pred kačami še ni zlezal iz kosti. Fantje so dobro poznali svojo bližnjo in daljno okolico. Vedeli so, kje imajo kaj dobrega: da imajo najboljše breskve pri Puklu, kje najsočnejše češnje, kje hruške in kje jagode ... Ko so nekoč »rabutali« in nepovabljeni obrali češnjo, jim je gospodar nastavil žico v drevo. S tem se jim je tako zameril, da so mu odžagali cel vrh češnje. Podobno so prerezali žico, s katero so bila zaščitena drva, da se ne bi skladovnica podrla. Lahko si predstavljate gospodarjevo navdušenje nad kupom stresenih drv.

Kljub težkim časom so fantje radi nagajali, posebno dekletom. V Jakopičevo breskev so skrili bučo, izrezljano v smrt, vanjo ponoči prižgali svečo in tako strašili plašne punce. Noči so bile takrat res črne, saj javne razsvetljave ni bilo.

»Največja zabava nam je bil jeseniški kino pri Jelenu,« je povedala gospa Milena. »In če je bila razprodana predstava za šesto popoldne, smo se lipška dekleta po vzoru drugih odločila, da počakamo na večerno, ob osmih zvečer. Med njimi tudi midve s Fani. Vračali smo se dve uri kasneje od dovoljenega, spremljali so nas že fantje, saj

smo se takrat že učile za poklic. Čisto nepričakovano so nas v gošči ob cesti pod vasjo pričakale zaskrbljene mame, doma pa jezni očetje. In takrat je tudi padalo, kamor je priletelo ... In nihče takrat ni mislil, da so mu kršene kakšne pravice ...»

Domišljija mladih je in je bila vedno brezmejna. V začetku pripovedi sem omenila stezico pod Povšičevo hišo, ki je vodila k Savi. Ta steza je bila domala tlakovana od bosih otroških nog, saj so se lipški junaki in junakinje hodili po njej v Savo kopat. Takrat je bila čista, bistra, predvsem pa ledeno mrzla. Pod Lipcami je voda izdolbla manjši tolmun. Mladež se je dneve in tedne trudila, da je utrdila bregove in omejila tolmun v prijazno laguno, da bi voda v njej zastajala in se vsaj malo ogrela. Podvig je uspel in lipška mladina je tu uspešno opravljala malo šolo plavanja s pomočjo deske namesto plavalnega obroča, veliko šolo pa na Bledu, kamor je dnevno hodila na kopanje. Koliko revmatizma se je iz Save zalezlo v mlade kosti, pa takrat ni nihče razmišljal.

Lipški fantje šrangajo (Milena Reven)

»Življenje je bilo takrat drugačno, drugačni smo bili tudi ljudje,« sta poudarili pripovedovalki. »Vsaka dobrina nam je ogromno pomenila, naša hiša, naš vrt, naša družina so bile svetinje in to za marsikoga in marsikaj na Lipcah velja še danes.« Prav zato so Lipce tudi danes takšne, kot so: lepe, urejene, prijazne, nekoliko zadržane, a razumevajoče, ko je to najbolj potrebno: kadar se vaščani za večno poslovijo od družine in Lipc. Tiha, a neskončno lepa navada darovanja živi še danes.

»Tudi vzgoja je bila drugačna, strožja, šola bolj enostavna in zabava preprostejša in pogosto drznejša ... Zato pa smo bili med seboj bolj povezani in večji prijatelji, kot smo danes, ko nas priklepajo nase televizija, internet in računalniki. Take skromnosti svet več ne pozna, narekovala sta jo revščina in približno enak socialni status ... « je zaključila Milena.